

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ดำเนินการวิจัยโดยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research) โดยใช้วิธีการเชิงสำรวจ(Survey Research) โดยเก็บข้อมูลจากประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน ๓๗๐ โดยการเปิดตารางสุ่มกลุ่มตัวอย่างประชากร ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่จัดทำขึ้น เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิดและปลายเปิด สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), และค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Satndard Deviation) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ด้านเพศ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ ๖๑.๙) รองลงมาเป็นเพศชาย (ร้อยละ ๓๘.๑) ด้านอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ ๓๐-๓๙ ปี (ร้อยละ ๓๙.๗) รองลงมาคืออายุ ๒๐-๒๙ ปี (ร้อยละ ๒๐.๐) ตามลำดับอายุ ๓๐-๓๙ ปี (ร้อยละ ๑๙.๒) และอายุ ต่ำกว่า ๒๐ ปี (ร้อยละ ต่ำกว่า ๒๐ ปี) และอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป (๑๐.๐) ด้านระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า (ร้อยละ ๒๖.๕) รองลงมา คือระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา (ร้อยละ ๒๕.๑) ตามลำดับ ระดับการศึกษาชั้นปริญญาตรี (ร้อยละ ๒๑.๙) และ ระดับการศึกษาชั้น ปวส. หรือ อนุปริญญา (ร้อยละ ๑๔.๖) และ มัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่า (ร้อยละ ๘.๑) และระดับการศึกษาชั้นปริญญาโท (ร้อยละ ๒.๗) และระดับการศึกษาชั้นปริญญาเอก (ร้อยละ ๑.๑) ด้านอาชีพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพ เกษตรกร (ร้อยละ ๒๐.๘) รองลงมาคือ อาชีพข้าราชการ (ร้อยละ ๑๘.๖) ตามลำดับ อาชีพ พนักงานเอกชน (ร้อยละ ๑๗.๓) และ อาชีพค้าขาย (ร้อยละ ๑๔.๖) และ อาชีพอื่นๆ (ร้อยละ ๑๓.๘) และ อาชีพ ธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ ๑๐.๓) และ อาชีพรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ ๔.๖) ด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือน คือ ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๔๔.๖) รองลงมาคือ มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๑๕,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๒๐.๘) และ ๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๑๗.๘) และ มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๙.๒) และมีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๗.๖)

๕.๑.๒ ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ทั้ง ๓ ด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ดังมีรายละเอียดแต่ละด้านสรุปได้ ดังนี้

ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.42$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ อันดับหนึ่ง ด้านการเผยแพร่ธรรมะ ($\bar{x} = 3.49$) อันดับสอง ด้านการให้การศึกษายู่ ($\bar{x} = 3.42$) อันดับสาม ด้านการพัฒนาชุมชน ($\bar{x} = 3.37$)

เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านสรุปได้ดังนี้

๕.๑.๒.๑ ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ด้านการให้การศึกษ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.42$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย สามอันดับแรก ได้แก่ อันดับหนึ่ง ข้อคำถามที่ ๑ “ให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณรภายในวัดโดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ” ($\bar{x} = 3.59$) อันดับสอง ข้อคำถามที่ ๓ “ให้การศึกษแก่นักเรียน-นักศึกษาในสถานศึกษาต่างๆ โดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ” ($\bar{x} = 3.57$) อันดับสาม ข้อคำถามที่ ๒ “ให้การศึกษแก่คฤหัสถ์ที่อาศัยอยู่ในวัดโดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ” ($\bar{x} = 3.49$)

๕.๑.๒.๒ ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ด้านการเผยแพร่ธรรมะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.49$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย สามอันดับแรก ได้แก่ อันดับหนึ่ง ข้อคำถามที่ ๑๓ “เผยแพร่ธรรมะด้วยการแสดงธรรมโปรดประชาชนในวันอัมมัสสวนะ (วันพระ ๘ ค่ำ, ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ) โดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ” ($\bar{x} = 3.65$) อันดับสอง ๑๕ “เผยแพร่ธรรมะด้วยการแสดงธรรมโปรดประชาชนในเทศกาลต่างๆ เช่น ปีใหม่ และสงกรานต์ เป็นต้นโดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ” ($\bar{x} = 3.59$)) และอันดับสาม ข้อคำถามที่ ๑๗ “เผยแพร่ธรรมะด้วยการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงตามสถานีวิทยุต่างๆ โดยสอดแทรกเนื้อหาด้านการพัฒนาชุมชน ” ($\bar{x} = 3.58$)

๕.๑.๒.๓ ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ด้านการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.37$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย สามอันดับแรก ได้แก่ อันดับหนึ่ง ข้อคำถามที่ ๓๘ “รณรงค์ให้ประชาชนทำงานเป็นหมู่คณะเพื่อให้เกิดความสามัคคี ” ($\bar{x} = 3.66$) อันดับสอง ข้อคำถามที่ ๓๗ “รณรงค์หรือเป็นผู้นำชาวบ้านไปทัศนศึกษาดูงานด้านการพัฒนาชุมชนในสถานที่ต่างๆ ” ($\bar{x} = 3.42$)) และข้อที่ ๓๙ รณรงค์ให้ประชาชนร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชน ($\bar{x} = 3.42$)) และอันดับสาม ข้อคำถามที่ ๒๖ “ให้การสนับสนุนในการสร้างโรงเรียนเพื่อประโยชน์สาธารณะ ” ($\bar{x} = 3.41$)

๕.๑.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

๕.๑.๓.๑ ปัญหา อุปสรรค

๕.๑.๓.๑.๑ ด้านการให้การศึกษาวัดจัดการให้ พระภิกษุสามเณรมีเฉพา นักดำน
นักรธรรม ในช่วงเข้าพรรษา ส่วนด้านบาลี ด้านทางโลกไม่มีการจัดการศึกษาในวัดเท่าที่ควรทำให้พระ
ที่เข้ามาบวชในระยะเวลาสั้นๆ ได้เรียนรู้ธรรมะอย่างเดียวเพียงแค่หลักสูตรสั้นๆ ส่วนการให้การศึกษ
แก่คฤหัสถ์มีการสอดแทรกธรรมในรูปแบบของธรรมะศึกษา และอบรมธรรมะในโรงเรียน ส่วนมาก
คฤหัสถ์ที่พระในชุมชนไปเผยแผ่จะเป็นกลุ่มเด็กนักเรียน ส่วนกลุ่มอื่นไม่มีโอกาสที่พระสั่งสอน
สอดแทรกธรรม นอกเหนือจากการฟังเทศน์ในโอกาสต่างๆ ส่วนเรื่องวัดที่เป็นศูนย์กลางการศึกษา
ไม่ยอมให้กระจุกตัวเฉพาะวัดใหญ่ๆ อยากเห็นวัดเล็กๆ ในชนบทได้จัดการศึกษาบ้าง ส่วนเรื่องการ
อบรมยาเสพติดวัดเป็นจุดป้องกันอย่างดี โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นที่เข้าวัดฟังธรรม และเข้าร่วมกิจกรรม
ดีๆ ของวัด ทำให้ไม่เกิดเวลาว่างไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ตลอดจนวัดเป็นศูนย์รวมการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติได้เป็นอย่างดี เช่น กิจกรรม บวชต้นไม้ของวัดต่างๆ กิจกรรมปลูกป่า ส่วนด้าน
สุขภาพอนามัยพระในอำเภอไม่มีความรู้ นอกจากให้สถานที่ในการอบรม ส่วนมากวัดเก็บค่าใช้สถานที่
แพง และไม่ติดต่อประสานงานกับโรงพยาบาลประจำตำบลอย่างต่อเนื่อง

๕.๑.๓.๑.๒ ด้านการเผยแผ่ธรรมะ วัดมีการแสดงธรรมให้ประชาชนในวันพระ หรือ
วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือเทศกาลต่างๆ งานบุญ เทศน์งานมงคล และงานอวมงคลต่างๆ
บุคลากรหรือ พระภิกษุผู้แสดงธรรมแสดงดีแต่ ส่วนมากในแต่ละวัดมีจำกัด เพียงเจ้าอาวาส เพียงองค์
เดียว ส่วนพระลูกวัดไม่มีโอกาสแสดงธรรม อยากให้เปิดโอกาสและส่งเสริมบุคลากรด้านนี้ เช่น ที่
หลากหลายขึ้น และอยากให้เผยแผ่ธรรมะเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ โดยผ่านสื่อที่วัดมีอยู่อย่างคุ้มค่า อัน
ได้แก่ วิทยูทูบ หรือสื่อต่างๆ ทางโลกออนไลน์ หรือตามสื่อต่างๆ ที่วัดมีกำลังเพียงพอ ส่วน
กิจกรรมดีๆ อยากให้จัดอย่างต่อเนื่องเพราะคิดว่าได้ประโยชน์แก่คนในชุมชนเป็นอย่างดี คือ โครงการ
บวชสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการปฏิบัติธรรม โครงการอบรมธรรมะ เพราะอยากเห็นลูกหลานใน
ชุมชน ปลอดภัยจากยาเสพติด และให้รู้ธรรมะในชีวิตประจำวัน เพราะโลกปัจจุบันเป็นโลกสมัยใหม่
มีแต่สิ่งที่ไม่ดี อยากให้พระเข้ามาบทบาทอย่างมาก อยากให้เน้นการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอน
มากกว่าการสร้างศาสนวัตถุ เช่น การเรียราย การทอดผ้าป่า การรับบริจาคเนื่องในเทศกาลต่างๆ

๕.๑.๓.๑.๓ ด้านการพัฒนาหมู่บ้าน วัดมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาหมู่บ้านใน
ทุกๆ ด้านอย่างโดดเด่นอยู่แล้ว ดังเห็นได้จาก การอบรมสั่งสอนให้คนในสังคมเป็นคนดี ช่วยสาธารณูป
โภคอุปโภค ด้านโครงการต่างๆ ด้านกิจกรรมต่างๆ แต่บางกิจกรรมบางโครงการไม่ได้รับความร่วมมือ
กับส่วนงานหรือส่วนราชการต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วม กันระหว่าง บ้าน โรงเรียน ชุมชนตามนโยบาย
ของภาครัฐ และภาคเอกชน น้อยเกินไป

๕.๑.๓.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๑.๓.๒.๑ ด้านการให้การศึกษา อยากให้วัดจัดการให้ พระภิกษุสามเณรครบทุกด้าน หรือไม่ก็ส่งเสริมสนับสนุนให้ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี ส่วนคฤหัสถ์อยากให้พระที่อยู่ในชุมชนของตนไปเผยแผ่จะเป็นกลุ่มเด็กนักเรียน ในรูปแบบต่างๆ เช่น เข้าไปสอนหนังสือในโรงเรียน จัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรม จัดกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

๕.๑.๓.๒.๒ ด้านการเผยแผ่ธรรมะ อยากให้มีการเผยแผ่ธรรมในรูปแบบต่าง คือ แสดงธรรมในวันพระ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือเทศกาลต่างๆ และอยากให้เผยแผ่ธรรมะเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ โดยผ่านสื่อที่วัดมีอยู่อย่างคุ้มค่า อันได้แก่ วิทยูทูบ หรือสื่อต่างๆ ทางโลกออนไลน์ หรือตามสื่อต่างๆ ที่วัดมีกำลังเพียงพอ ส่วนกิจกรรมดีๆ อยากให้จัดอย่างต่อเนื่อง เพราะคิดว่าได้ประโยชน์แก่คนในชุมชนเป็นอย่างดี คือ โครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการปฏิบัติธรรม โครงการอบรมธรรมะ เพราะอยากเห็นลูกหลานในชุมชน ปลอดภัยจากยาเสพติด ตลอดจนการส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรหรือ พระภิกษุสามเณรให้เป็นทีมงานที่ดีมีคุณภาพ

๕.๑.๓.๒.๓ ด้านการพัฒนาหมู่บ้าน อยากให้วัดเข้ามามีส่วนร่วม กันระหว่าง บ้าน โรงเรียน ชุมชนตามนโยบายของภาครัฐ และภาคเอกชน ตามกำลังที่วัดไม่เดือดร้อน หรือเป็นศูนย์กลางกิจกรรมดีๆ ต่างๆ โครงการต่างๆ ที่วัดดำเนินการอยู่แล้ว

๕.๒ อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒.๑ ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ทั้ง ๓ ด้าน ดังนี้

๕.๒.๑.๑ พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี เนื่องจากว่าประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีทั้ง ๓ ด้านจัดอยู่ในระดับปานกลางทั้ง ๓ ด้าน เพราะจะเห็นได้จากการที่พระสงฆ์ในเขตอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีได้จัดให้มีการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรภายในวัดโดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างไม่ค่อยทั่วถึงกับสภาพความเป็นจริงเท่าที่ควรยังขาดหลักการและเนื้อหาที่ชัดเจนในการพัฒนาชุมชนและยังขาดผู้ที่มีประสบการณ์ในการถ่ายทอดวิชาชีพรู้ในด้านต่างๆเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริงเลยทำให้การจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรภายในวัดที่มีการสอนเกี่ยวกับการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างไม่ค่อยสอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงเท่าที่ควร และทางพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม

จังหวัดปราจีนบุรี ยังให้การศึกษาแก่คฤหัสถ์ที่อาศัยอยู่ในวัดโดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างไม่ค่อยจะเต็มที่กับสภาพการของชุมชนอย่างแท้จริงเท่าที่ควรขาดการร่วมมือกันระหว่างประชาชนและพระสงฆ์ภายในวัดและประชาชนที่อาศัยอยู่ในวัดจึงทำให้ประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีจัดอยู่ในระดับปานกลาง และพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีเองก็ให้การศึกษาแก่นักเรียน-

นักศึกษาในสถานศึกษาต่างๆ โดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนน้อยเกินไป ทำให้การพัฒนาชุมชนและประสิทธิภาพได้อย่างไม่เต็มที่เท่าที่ควร และพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ก็ยังให้การศึกษากับประชาชนโดยทั่วไปโดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในลักษณะที่ยังขาดประสบการณ์ในการเข้าใจและเข้าถึงกับสภาพการของชุมชนอย่างแท้จริงไม่ค่อยจะเต็มที่กับสภาพที่เป็นอยู่เลยทำให้ ประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีเป็นไปอย่างไม่ค่อยจะสมบูรณ์เท่าที่ควรจะเป็น และพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ยังถือว่าจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาที่สนองต่อการพัฒนาชุมชนน้อยเกินไปต่อมีการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศึกษามากกว่านี้ อีก และพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม

จังหวัดปราจีนบุรี ยังจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนน้อยไปกับสภาพชุมชนที่มีอยู่ประชาชนเข้าถึงน้อยหรือไม่ค่อยเข้าถึงเท่าที่ควรเกี่ยวกับการจัดอบรมความรู้ เกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน และพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ยังถือได้ว่าการสนับสนุนการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาไม่ค่อยจะกระจายหรือทั่วถึงกับสภาพสังคมหรือชุมชนอย่างเท่าไร ส่วนในด้านการเผยแพร่ธรรมะด้วยการแสดงธรรมโปรดประชาชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีก็ทำได้อย่างไม่ดีเท่าที่ควรในเนื้อหาที่มีการเทศสอนหรือ สอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และในด้านเผยแพร่ธรรมะด้วยการแสดงธรรมโปรดประชาชนในเทศกาลต่างๆ เช่น ปีใหม่ และสงกรานต์ เป็นต้นโดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีก็ทำได้น้อยหรือไม่ค่อยจะมีเนื้อหาที่สอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างเท่าที่ควร และในด้านเผยแพร่ธรรมะด้วยการเทศนาในงานบุญต่างๆ โดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม

จังหวัดปราจีนบุรีก็ทำได้อย่างไม่ดีเท่าที่ควรในเนื้อหาที่มีการเทศสอนหรือ สอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและในด้านเผยแพร่ธรรมะและข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนทั้งทางหอกระจายข่าวโดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีก็ทำได้อย่างไม่ดีเท่าที่ควรในเนื้อหาที่มีการเทศสอนหรือ สอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนส่วนในการจัดให้มีการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนโดยสอดแทรกกิจกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีก็ทำได้อย่างไม่ดีเท่าที่ควรในเนื้อหาที่มีการเทศสอนหรือ สอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและในการจัดให้มีการอบรมค่ายพุทธบุตรโดยสอดแทรกกิจกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีก็ทำได้อย่างไม่ดีเท่าที่ควรในเนื้อหาที่มีการเทศสอนหรือสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและในส่วนการจัดให้มีการอบรมปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนโดยทั่วไปโดยสอดแทรกกิจกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีก็ทำได้อย่างไม่ดีเท่าที่ควรในเนื้อหาที่มีการเทศสอนหรือสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนรวมถึงบรรยายธรรมในสถานศึกษาระดับต่างๆ โดยสอดแทรกกิจกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัด

ปราจีนบุรีก็ทำได้อย่างไม่เต็มที่เท่าที่ควรในเนื้อหาที่มีการเทศสอนหรือ สอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีทั้ง ๓ ด้านจัดอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ **พระครูสุวรรณวรการ** ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี”^๑ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนหรือของสังคมไม่มากพอและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไม่จึงทำให้พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง

๕.๒.๒.๑ ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ด้านการให้การศึกษ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ดังจะเห็นได้จากการที่พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ในด้านการให้การศึกษานั้น เกี่ยวกับการสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองตามหลักพระพุทธศาสนานั้นถือว่ายังไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในชุมชนเท่าที่ควรเพราะประชาชนในชุมชนเองยังไม่สามารถที่จะเข้าถึงเรื่องของการ ส่งเสริมการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาได้อย่างทั่วถึง ทางพระสงฆ์ใน อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ควรช่วยกันในการผลักดันนโยบายและกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนได้เกิดความกระตือรือร้นและหาวิธีให้ประชาชนในชุมชนเกิดความสนใจให้มาก และให้ความร่วมมือเกี่ยวกับนโยบายต่างๆให้มากขึ้นกว่าเดิมที่เป็นอยู่

ในส่วนของพระสงฆ์เอง ก็ควรช่วยกันในส่วนของการจัดตั้งห้องสมุดหรือที่อ่านหนังสือภายในวัดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชน พระสงฆ์ใน อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ควรช่วยกันในการผลักดันนโยบายและกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนได้เกิดความกระตือรือร้นและหาวิธีให้ประชาชนในชุมชนเกิดความสนใจให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิมเพราะจะทำให้ประชาชนในชุมชนเข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย และยังต้องช่วยกันในด้านของการจัดนิทรรศการเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องการพัฒนาชุมชนขึ้นในวัด จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการฝึกงานและอาชีพแก่คนว่างงานอย่างต่อเนื่องและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชนให้มาก และพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ควรช่วยกันในด้าน การให้การศึกษแก่นักเรียน-นักศึกษาในสถานศึกษาต่างๆ โดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนให้มากด้วยสาระและเนื้อหาที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้นกว่าเดิมที่เป็นอยู่

ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ด้านการให้การศึกษ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ **พงษ์ชัย พรสุโรจน์** ได้ทำการศึกษาเรื่อง “กิจวัตรของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร”^๒ ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีระดับกิจวัตรในภาพรวมด้านนี้อยู่ในระดับปานกลางซึ่งอาจเป็นเพราะว่าปัจจุบันกิจวัตรของพระสงฆ์ด้านการศึกษได้ลดลงบ้าง เนื่องจาก

^๑ พระครูสุวรรณวรการ, ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) .

^๒ พงษ์ชัย พรสุโรจน์, กิจวัตรของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๐).

การศึกษาในปัจจุบันได้พัฒนารูปแบบการศึกษาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เน้นการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แต่ก็มีใช้ว่ากิจวัตรของพระสงฆ์ในด้านนี้จะลดลงไปมากนัก

๕.๒.๒.๒ ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ด้านการเผยแผ่ธรรมะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ดังจะเห็นได้จากการที่พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ในด้านการเผยแผ่ธรรมะนั้น พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ในด้านของการเผยแผ่ธรรมะด้วยการแสดงธรรมโปรดประชาชนในวันธัมมัสสวนะ (วันพระ ๘ ค่ำ, ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ) โดยมีการสวดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนถือว่ายังน้อยไปสำหรับการใช้เนื้อหาในการเทศสอนหรือสวดแทรกเนื้อหาในด้านต่างๆให้มากกว่านี้โดยเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในรูปแบบต่างๆ

พระสงฆ์ผู้ขึ้นเทศน์จะต้องใช้เนื้อหาที่หลากหลายในการที่จะเข้าถึงและให้ประชาชนที่อยู่ในชุมชนที่มาฟังเทศน์เข้าใจได้มากยิ่งขึ้นและส่วนในด้านของการเผยแผ่ธรรมะด้วยการแสดงธรรมโปรดประชาชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยมีการสวดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ใน อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ต้องช่วยกันในการปลุกต้นนโยบายและกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนได้เกิดความกระตือรือร้นและหาวิธีให้ประชาชนในชุมชนเกิดความสนใจให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิมเพราะจะทำให้ประชาชนในชุมชนเข้าถึงและเข้าใจได้ง่ายเพราะที่ทำการมาแล้วนั้นถือว่ายังไม่เพียงพอต่อการจะเข้าใจและเข้าถึงของประชาชนในชุมชนได้อย่างเต็มที่ และในส่วนของการเผยแผ่ธรรมะด้วยการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงตามสถานีวิทยุต่างๆ โดยสวดแทรกเนื้อหาด้านการพัฒนาชุมชน

พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีเองนั้น ยังขาดการเข้าใจถึงหลักการและเหตุผลที่แท้จริงในการสร้างประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนอย่างเข้าใจและยังยืນรวมไปจนถึงการจัดให้มีการบวชนกขัมมะโดยสวดแทรกกิจกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ใน อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีก็ทำได้ยังไม่เพียงพอเท่าที่ควรตลอดจนถึงการจัดให้มีการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนโดยสวดแทรกกิจกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนพระสงฆ์ใน อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีเองก็ยังไม่ดีเท่าที่ควรต่อความต้องการของประชาชนในชุมชนในด้านการเผยแผ่ธรรมะนั้นยังถือได้ว่าพระสงฆ์เองยังทำไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในชุมชนเท่าที่ควร ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ด้านการเผยแผ่ธรรมะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

๕.๒.๒.๓ ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ด้านการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ดังจะเห็นได้จากการที่พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ในด้านการพัฒนาชุมชน ถือได้ว่าพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีเกี่ยวกับด้านการพัฒนาชุมชนยังทำได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในชุมชนเท่าที่ควร เพราะว่า พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี เกี่ยวกับด้านการพัฒนาชุมชนนั้น ยังขาดการให้การสนับสนุนในด้านของการก่อสร้างสาธารณูปโภคต่างๆในหมู่บ้านหรือสิ่งต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและหมู่บ้านและวัดยังไม่เพียงพอต่อความรู้สึกรู้สึกหรือความต้องการของประชาชนในชุมชนเท่าที่ควรและยังขาดการในการช่วยกันรณรงค์หรือเป็นผู้นำชาวบ้านไปทัศนศึกษาดูงานด้านการพัฒนาชุมชนในสถานที่ต่างๆที่สามารถนำมาช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านประชาชน

ในชุมชนให้เกิดความรู้ความสามารถตามถือได้ว่า พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ในด้านการพัฒนาชุมชนยังขาดความร่วมมือในด้านต่างๆระหว่างพระกับชุมชนและพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี เองยังขาดการรณรงค์ให้มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชาวบ้าน ในชุมชนให้เกิดความรักความหวงแหนในด้านภูมิปัญญาของท้องถิ่นตัวเองและพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรียังไม่มี การรณรงค์ให้มีการอนุรักษ์โบราณสถาน-โบราณวัตถุที่มีอยู่ในชุมชนขาดการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนในด้านนี้ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนน้อยลง

พระสงฆ์เองก็ยังขาดการรณรงค์ให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนอย่างจริงจังทำให้ประชาชนในชุมชนบางส่วนไม่รู้และไม่เข้าถึงไม่เข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างแท้จริง และพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีก็ยังขาดการแนะนำในการรณรงค์ให้มีการรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างจริงจังแก่ประชาชนในชุมชนที่อยู่อาศัยต่างๆ ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ด้านการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

๕.๒.๒ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากเพราะว่าประชาชนที่เป็นเพศชาย และเพศหญิงมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในด้านของความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี เนื่องมาจากประชาชนที่มีเพศต่างกันจะมีแนวความคิดและแนวความรู้สึกในการตัดสินใจที่ต่างกันในแต่ละด้าน เพราะประชาชนที่เป็นเพศชายอาจจะมีความคิดต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ต่างออกไปเพราะประชาชนที่เป็นเพศชายจะมีความรู้สึกและมีแนวความคิดที่แยกและแตกต่างจากเพศตรงข้ามเพราะเพศชายเป็นเพศที่แข็งแกร่งอาจมองเห็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีต่างออกไปจากเพศหญิงส่วนเพศหญิงก็จะมีแนวความคิดที่ต่างกันไปจากเพศชายเพราะเพศหญิงเป็นเพศที่มีความรู้สึกที่ละเอียดอ่อนในด้านของจิตใจดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าโดยภาพรวมและรายด้านที่จำแนกตามเพศจะมีความแตกต่างกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง

๕.๒.๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี จำแนกตามอายุ พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากเพราะว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี แตกต่างกันเพราะว่าประชาชนที่มีอายุต่างกันจะมีแนวความคิดเห็นและการตัดสินใจที่ไม่เหมือนกันตามช่วงอายุในการตัดสินใจประชาชนที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จะมีแนวความคิดต่างออกไปจากประชาชนที่มีอายุ ระหว่าง ๒๐-๒๙ ปีเพราะว่าช่วงอายุและความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตและสถานภาพจะแตกต่างกันทำให้มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี แตกต่างกันและประชาชนที่มีอายุระหว่าง ๓๐- ๓๙ ปีก็จะมีความคิดเห็นที่ต่างออกไปจากประชาชนที่มีอายุระหว่าง

๔๐-๔๙ ปีเพราะเนื่องด้วยช่วงอายุและสถานะภาพทำให้มีแนวความคิดเห็นที่ต่างกันอย่างออกไปและประชาชนที่มีอายุระหว่าง ๖๐ ปีขึ้นไปก็จะมีแนวความคิดเห็นที่ต่างกันอย่างออกไปอีกจากประชาชนที่มีอายุที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นเพราะว่าช่วงระหว่างแห่งอายุทำให้เกิดแนวความคิดเห็นและแนวทางในการคิดที่ต่างกัน เกี่ยวกับประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม ดังนั้นจึงทำให้เห็นได้ว่าโดยภาพรวมและรายด้านที่จำแนกตามอายุจะมีความแตกต่างกัน

๕.๒.๔ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ประชาชนมีแนวความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ทั้งนี้เนื่องจากเพราะว่า ประชาชนที่มีการศึกษาในระดับต่างกันจะมีแนวความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีที่ต่างกันอย่างออกไปตามระดับการศึกษาของคนนั้นๆ เพราะวาระดับการศึกษาทำให้เกิดแนวคิดและการเรียนรู้ที่ต่างกัน ประชาชนที่มีการศึกษาในระดับต่างกันจะมีความคิดเห็นในประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีที่ต่างกันอย่างออกไป

ประชาชนที่มีการศึกษาที่อยู่ในระดับประถมศึกษาและประชาชนที่มีการศึกษาที่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่าและในระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่าจะมีแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีที่ต่างกันอย่างออกไปตามระดับของความรู้และความเข้าใจในการเรียนรู้ในระดับนั้นๆ อย่างแตกต่างกันตามระดับการศึกษาของคนนั้นๆ

ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษา ปวส. หรือ อนุปริญญา ก็จะมีแนวคิดที่ต่างกันอย่างออกไปอีกเกี่ยวกับประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีตามระดับของการเรียนรู้และเข้าใจในแนวความคิดนั้นๆ ของการศึกษาและส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษาที่อยู่ในช่วงระดับระหว่างปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกก็จะมีแนวคิดความเห็นที่ต่างกันอย่างออกไปตามระดับการศึกษาและการเรียนรู้ที่ต่างกันในระดับนั้นๆ เกี่ยวกับประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีจะเห็นได้ว่าระดับการศึกษาต่างกันจะมีผลต่อความคิดเห็นที่ต่างกันอย่างเกี่ยวกับประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ดังนั้นจึงทำให้เห็นได้ว่าโดยภาพรวมและรายด้านที่จำแนกตามระดับการศึกษาจะแตกต่างกันในระดับความคิดที่มีระดับการศึกษาต่างกัน

๕.๒.๕ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี จำแนกตามอาชีพ พบว่า ประชาชนมีแนวความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากเพราะว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันจะมีความคิดเห็นที่ต่างกันอย่างออกไปเกี่ยวกับประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี เพราะว่าประชาชนที่มีอาชีพที่ต่างกันจะมีระดับของแนวความคิดเห็นที่ไม่เหมือนกันในระดับอาชีพนั้นๆ ประชาชนที่มีอาชีพเป็น ข้าราชการ ก็จะมีแนวคิดตามระดับของอาชีพของตัวเองที่ต่างกันอย่างออกไปจากประชาชนที่มีอาชีพอย่างอื่น

และมีแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีที่ต่างกันออกไปจากอาชีพอื่น ๆ ส่วนประชาชนที่มีอาชีพเป็นพนักงานเอกชนและมีอาชีพทำงานรัฐวิสาหกิจก็จะมีความคิดที่ไม่เหมือนกันกับประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันในระดับต่างๆ เกี่ยวกับประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี และประชาชนที่มีอาชีพค้าขาย และอาชีพเกษตรกร และทำอาชีพธุรกิจส่วนตัว และในอาชีพ อื่นๆ ประชาชนเหล่านี้ก็จะมีแนวความคิดที่หลากหลายและแตกต่างกันออกไปจากระดับการทำงาน สถานภาพทางสังคมและความเป็นอยู่ของตัวเองเกี่ยวกับประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโดยภาพรวมและรายด้านที่จำแนกตามอาชีพ จะมีความแตกต่างกันในความคิดที่ไม่เหมือนกันในประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

๕.๒.๖ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่าประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากเพราะว่า ประชาชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ต่างกัน จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีที่ต่างกันออกไป เพราะว่า ประชาชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ต่างกันทางสังคมจะมี ความเป็นอยู่และสถานภาพที่ไม่เหมือนกันตลอดจนมีแนวความคิดที่ไม่เหมือนกันและต่างกับประชาชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่หลากหลายเกี่ยวกับรายได้ที่ไม่เหมือนกัน เพราะว่ารายได้ของประชาชนในสังคมในชุมชนนั้นๆ เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตประจำวันและเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตให้อยู่รอดได้ในสังคมในชุมชนนั้นๆ

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าระดับรายได้ถือว่ามีผลต่อแนวคิดและความคิดเห็นในด้านต่างๆที่ไม่เหมือนกันประชาชนที่มีรายได้มากจะมีแนวคิดไปในอีกทางหนึ่งที่ไม่เหมือนกับประชาชนที่มีรายได้ระดับปานกลางส่วนประชาชนที่มีรายได้น้อยถึงน้อยที่สุดประชาชนเหล่านี้ก็จะมีหลักการและแนวทางของความคิดเห็นที่ต่างกันออกไปเกี่ยวกับประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโดยภาพรวมและรายด้านที่จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือนจะมีความแตกต่างกันในความคิดของประชาชนเกี่ยวกับประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๓.๑.๑ พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ควรให้การสนับสนุนการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองตามหลักพระพุทธศาสนา และให้การส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรภายในวัดโดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและการเรียนรู้อย่างบูรณาการ และพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีควรจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาที่สนองต่อการพัฒนาชุมชนจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน

๕.๓.๑.๒ ๑๔. พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ควรเผยแพร่ธรรมะด้วยการแสดงธรรมโปรดประชาชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องและควรเผยแพร่ธรรมะและข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนทั้งทางหอกระจายข่าว โดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนและควรจัดให้มีการอบรมปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนโดยทั่วไปโดยสอดแทรกกิจกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

๕.๓.๑.๓ พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ควรจัดให้มีการอบรมค่ายพุทธบุตรโดยสอดแทรกกิจกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องและให้การสนับสนุนอย่างตลอดและควรจัดให้มีการบวชนกขัมมะโดยสอดแทรกกิจกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและควรจัดให้มีการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนโดยสอดแทรกกิจกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องและสนับสนุนให้เป็นนโยบายประจำปีต่อไป

๕.๓.๑.๔ พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ควรให้การรณรงค์หรือเป็นผู้นำชาวบ้านไปทัศนศึกษาดูงานด้านการพัฒนาชุมชนในสถานที่ต่างๆและควรรณรงค์ให้มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและรณรงค์ให้มีการอนุรักษ์โบราณสถาน-โบราณวัตถุที่มีอยู่ในชุมชนและรณรงค์ให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนและรณรงค์ให้มีการรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของชุมชนและให้การสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสร้างอาชีพ-สร้างรายได้ในชุมชนอย่างต่อเนื่องและสนับสนุนให้เป็นนโยบายเร่งด่วนในการพัฒนางานให้ออกมาได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๕.๓.๒.๑ พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี จัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนที่อยู่ในชุมชนอย่างเร่งด่วนและต้องรีบดำเนินการให้การส่งเสริมการศึกษาภายในวัดโดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและการเรียนรู้อย่างบูรณาการต่อไป

๕.๓.๒.๒ พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี จัดตั้งให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาที่สนองต่อการพัฒนาชุมชนอย่างเร่งด่วนและทั่วถึงเข้าถึงเข้าใจแก่ประชาชนในชุมชน และต้องจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชนอย่างสม่ำเสมอต่อความต้องการของประชาชนในชุมชน

๕.๓.๒.๓ พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ต้องจัดให้มีการอบรมค่ายพุทธบุตรโดยสอดแทรกกิจกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องและส่งเสริมผลักดันให้เป็นนโยบายที่เป็นแผนพัฒนาประจำปีอย่างต่อเนื่องและต้องให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและควรจัดให้มีการบวชนกขัมมะโดยสอดแทรกกิจกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและควรจัดให้มีการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนโดยสอดแทรกกิจกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องและสนับสนุนให้เป็นนโยบายประจำปีและจัดอยู่ในแผนการพัฒนาประจำปีต่อไป

๕.๓.๒.๔ พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ต้องให้การสนับสนุนและช่วยกันรณรงค์ให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนและให้การสนับสนุนรณรงค์ให้มีการรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของชุมชนและให้การสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสร้างอาชีพ-สร้างรายได้ในชุมชนอย่างต่อเนื่องและส่งเสริมสนับสนุนให้เป็นนโยบายเร่งด่วนในการพัฒนางานพัฒนาคนให้ออกมาได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไปและควรจัดให้อยู่ในแผนการพัฒนาประจำปีต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป

๕.๓.๒.๑ ควรศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมของพุทธศาสนาที่ใช้ในการพัฒนาชุมชนในแต่ละด้าน

๕.๓.๒.๒ ควรศึกษาถึงประสิทธิภาพของพระสงฆ์ที่ใช้หลักธรรมมาบริหารและพัฒนาประชาชนในชุมชน

๕.๓.๒.๓ ควรศึกษาถึงประชาชนในชุมชนกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่นำมาใช้พัฒนาในการดำเนินชีวิตในชุมชนและสังคมในแต่ละด้าน